

zonyos iparági fejlődési tendenciák megmutakoztak. Ez pedig elsősorban az, hogy kibontakozott egy maghasadással kapcsolatos iparág, valamint az elektronikus, híradástechnikai vákuum-ipar, végül pedig, - ami szintén világ tendencia, de Budapest esetében is jelentkezett -, a számítástechnikának - az új iparágnak - az előtérbe kerülése.

Szeretnék felvetni egy gondolatot, amelyik a felszabadulási ipar fejlődésében kétség kívül nagyon erős tendenciaként jelentkezik, amit a muzeumi gyűjtés során sem szabad figyelmen kívül hagyni. Korábban általában a nagyobb üzemeink, nagyobb kutató intézetek, kutató laboratóriumok a saját tőkájükön, a saját intézményükön belül - volt egy ilyen nagy híres kutató laboratórium -, gondolok itt az Egyesült Izzónak a kutató intézetére, vagy a Ganz Elektromos Művek saját kutató részlegére, a felszabadulás után ez tudatos tendenciaként állami pénzen, állami fejlesztési alapból kutató intézetek jöttek létre, amelyek jelentős fejlesztő munkát folytattak és az általuk kifejlesztett prototípusokat az ipar gyártásra átvette. Elég, ha célzok a Központi Fizikai Intézetre, a Villamosipari Kutató Intézetre, a Távközlési Kutató Intézetre, a Híradástechnikai Kutató Intézetre - hogy csak a néhány legjelentősebbet említssem. Nos ezeknek a tevékenységét a muzeumoknak is - gondolok itt a Budapesti Történelmi Múzeumra, vagy a Technikatörténelmi Múzeumra - figyelemmel kell kísérni, annál is inkább, hiszen az általuk kifejlesztett termékek közül lesznek azután a nagy szériák.

Köztudott dolog, hogy a hidegháború időszakában a magyar ipar fejlődését, illetve a budapesti ipar fejlődését is bizonyos embargó (bizonyos nyersanyagok és ipari termékek Magyarországra való behozatala) sujtotta. Erre egy példa a Magyar Rádió. A nagy adócsövekkel a Standard Trösztnek az adócsöveire támaszkodott, és 1949-50 körül a hidegháborús korszak erőteljesen kiéleződött, az embargó miatt ezeknek a behozatala Magyarországra megszűnt. Ez a kényszerhelyzet arra készítette a magyar ipart, főleg a fővárosi ipart, hogy olyan új iparágakat teremtsen meg, amelyeket az embargó miatt további importból biztosítani nem lehet. Így jött létre példának okáért az egykori Philips gyárnak a területén a Magyar Adócső Gyár, amelyik remekül megoldotta az embargó által rákényszerített helyzetet, és a magyar ipar a Rádió részére el tudta készíteni azokat a nagy adócsöveket, amelyeket a Standard, illetve a Philips megszüntetett Magyarországra szállítani. Az Adócsőgyárnak ezeket a - hogy így mondjam - ma már luxus termékeit sikerült a muzeumnaknak begyűjteni, hiszen ez részt vesz az egész rendezett kiállításunkon és megtekinthető.

Természetesen a felszabadulás utáni muzeumi munka területén egészen speciális problémák is jelentkeztek. Budapesthez csatolták a peremkerületeket. Ezekben belül voltak falusias jellegűek, mint a Rákos vidéke, Rákoskeresztúr, Rákocsaba, de voltak igen gazdag iparral rendelkező területek is: Újpest, Kispeszt, Lőrinc.

Problemátikus az ipar kitelepítése Budapestről, és a kitelepítés során a vidéki ipar megeremtésének a lehetősége. Az előadó azt mondta - ez ilyen formában nem teljesen helyes -, először nem a budapesti ipart kell kitelepíteni, hanem előbb meg kell teremteni vidéken az ipartelepítések lehetőségét. A fővárosból való iparkitelepítés abból a szempontból helyes, hogy az ipartelepítésbe belekapcsolódik újabb ipari tapasztalat, amelyik a fővárosban már rendelkezésre áll. Más kérdés azonban az, hogy ez mikor és milyen formában tud kellő hatékonyságu lenni. Az ipartelepítés akkor jó, ha jól megszervezett budapesti üzemből indul ki, akkor ténylegesen tud hatékonyvá válni. Az igaz, hogy ez az ipartelepítés nem mindig hozta azt az eredményt, amire számítottunk volna, eltelepültek ugyanis bizonyos iparágak a fővárosból, de annak helyét kitöltötte más, amelyik talán nagyobb munkáslétszámot követelt.

KOVÁCS Gyula:

Néhány számadattal szeretném illusztrálni, hogy milyen helyet foglal el az ország kereskedelmében a fővárosi kereskedelem.

Az a centrikusság, ami általában megnyilvánul az országon belül Budapesten, a kereskedelmre is jellemző, hiszen az egész ország kereskedelmének 30 %-a bonyolódik a fővárosban. Ilyen módon tehát a lakosság arányánál másfélszer nagyobb a forgalom. Ennek számos oka és következménye is van. Nyilvánvaló, hogy egy nagyobb város áruforgalmat is vonz többek közt, de az már vitatható, hogy ez a nagyon nagy eltérés indokolt-e vagy sem.

Természetesen ez a nagy különbség nem egyszerűen abból fakad, hogy a vidékiek Budapesten vásárolnak, bár ez lényeges tényező, hiszen a nappali népességet Budapesten 2,4 millió főre lehet becsülni, Beleértve a bejáró dolgozókat. A másik tényező, hogy a városi népességnél - sok oknál fogva - az egy főre jutó jövedelem lényegesen magasabb, és ez magasabb forgalmat is indokol. A számítások azonban azt bizonyítják, hogy ez nem indokolna ilyen nagyságrendű többletforgalmat.

Milyen problémák vannak, hogy ilyen hatalmas mennyiségekről van szó? Budapesten csak élelmiszerből egy év alatt 160-170 ezer vagon fogy. Ebből az összpontosítottságból tehát egyrészt mennyiségi vetület következik, de ezen túlmenően számos egyéb különbség is kimutatható. Például Budapesten a keresőképes korú nők foglalkoztatottsága 90% körül mozog, ami a gyakorlatban annyit jelent, hogy telítettség van. Ez azután a vásárlási szokásokra, körülményekre is rányomja a bélyegét.

Természetesen a fővárosnak a társadalmi rétegződése is teljesen más. Itt más a népességen belül a foglalkoztatottak és eltartottak aránya, az ipari munkásság van túlsúlyban stb.

A rétegződésből eltérő fogyasztási szerkezet is következik. Budapesten az összes forgalomnak körülbelül a fele élelmiszerből tevődik össze, ez az arány országosan lényegesen alacsonyabb. A fővárosban a korösszetétel is teljesen más, mint vidéken, ami más igényekkel és sok minden egyébbe jár. Köztudott, hogy Budapest az elöregedés felé halad, hiszen már 24-25% között áll a keresőkoron túliak aránya, és ismert okoknál fogva a fiatalok részaránya is eltérően alakul az országosnál.

Vannak olyan gondjaink, problémáink, ami a területi kérdésekkel függ össze. Van olyan kerület Budapesten - a VIII. kerület - ahol 1 km^2 -en 55 ezer fő lakik, és van olyan kerület, ahol 800 fő lakik egy km^2 -en. Nagy-Budapest kialakításakor közigazgatásilag létrejött egységes városon belül gyakorlatilag mindenféle településfajta megtalálható volt és még ma is megtalálható. Ebből azután az következik, hogy a városon belül eltérő a kereskedelmi hálózat telepítése. A korábbi kis Budapest területén koncentráldott a hálózat, és ez még ma is így van. A külső területeken ilyen hálózat nem nagyon volt, és ennek a fejlesztése rendkívül sok gonddal és problémával járt és jár. Nem rendelkezünk a külső kerületek fejlesztéséhez elegendő pénzügyi eszközökkel. De felmerül az a kérdés is, hogy hol a helyes arány? Nyilvánvaló, hogy a kereskedelmi hálózat vonatkozásában nem lehet a lakosságárányos telepítést elfogadni. Mindenki tudja - és ezen nem is lenne helyes, nem is kell változtatni, - hogy a szűkebb értelemben vett belváros nemcsak Budapestnek a vásárlási központja, hanem az egész országnak a kereskedelmi centruma. Azért emlitem ezt meg, mert általában felmerül az, hogy a peremkerületek ellátottsága minden tekintetben rosszabb. Ezt egyszerűen úgy fogalmazzák, hogy persze a Váci utcában ezt is, meg azt is lehet kapni, de a külső perifériákon már nem.

A főváros nem most épült fel a közelmúltban a sivatagban, hanem egy bizonyos történelmi fejlődés eredménye. Magyarországon nem az erős tőkekoncentráció, a kapitalizmusnak nem nagymértékű koncentrált fejlődése volt jellemző. Ez a kereskedelemre is érvényes volt. A felszabadulás előtt a budapesti kereskedelemben csak elvétve lehetett találni tőkeerős, részvénytársaság formájában működő cégeket. A jellemző az volt, hogy egy-két-személyes kis szatócsüzletekből tevődött össze a fővárosi kereskedelem. Mindenki tapasztalhatja még ma is, hogy sok olyan helyiség van, ami valamikor üzlet volt és most nem az. Lényegében ma kevesebb üzlet van, mint 1945 előtt. Az üzleteink nagyon kicsik, átlagos nagyságrendjük 100 m^2 körül van. Ebből az is fakad - hiszen ez átlag, - hogy vannak 20-30 m^2 -es üzleteink is. Tessék elképzelni, hogy hogyan lehet abban választékokat biztosítani. Ez egyszerűen fizikai képtelenség. Ujabb gond, hogy ezek a szétszórt kicsi üzletek elsősorban peremkerületeken helyezkednek el. Azt hiszem sokat emlékeznek a jelenlévők közül arra a formára, amelyiknél egy kétszobás ház egyik szobája volt az üzlet, a másikban laktak, főzött a háziasszony és amikor megszólalt a csengő, akkor kiment és kiszolgált, aki éppen bejött.

Ma tehát elsősorban nem áruprobléma van, hanem a hálózat elégtelensége. Ezt bizonyítja az is, hogy Budapesten minden négyzetméter üzletterületen mintegy 60%-kal nagyobb forgalom bonyolódik le, mint vidéken.

Fel lehet tenni a kérdést, hogy milyen irányu legyen a fejlődés, miért nem fejlődött eddig jobban a kereskedelem? Itt beleütközünk azokba a problémákba, amelyek általában mindig felmerülnek. A gazdasági erőnk nem volt elégséges, vagy nem tekintették elégé lényeges tényezőnek a kereskedelmet. Gondolom elég itt csak arra utalni, hogy hiába állít elő az ország ipari-, mezőgazdasági termékekben sokat, ha ez nem jut el végső rendel-

tetési helyére a fogyasztóhoz, akkor a fogyasztóban az az érzés támad, hogy az nincs. Vég-ső soron a termelés a fogyasztásért van és ha nem teremtjük meg a fogyasztóhoz való elju-táshoz a technikai és a személyi feltételeket, akkor törést szenved az egész folyamat.

Én is azt tudom mondani, hogy a szemlélet nem helyes. Volt már itt szó arról, hogy Budapest a 23. megye-e, vagy az első? Egyetértek azzal, hogy nem ez a lényeg. Véleményem szerint Budapest nem egyszerűen nagyságrendben különbözik a vidéktől és a vidéki városok-tól. Ez a nagyságrend már olyan, ami minőségi különbséggé változik. Ez a valóságban meg is van, de tervezésünkben, gazdaságpolitikánkban ez a minőségi különbség minden szóban hangoztatás ellenére sem jut kifejezésre. Magyarországon az elmúlt időkben nem épült egyetlen egy igazi áruház sem. Kevés olyan fővárost lehet mondani, akár kapitalistát, akár szocialistát, ahol ilyen helyzet lenne. De el lehet mondani azt is, hogy nincs nemzeti szín-házunk sem. Nem elégséges csak hangoztatni azt, hogy Magyarországnak a fővárosa Buda-pest. Budapestet kiemelten kell kezelni, de a megfelelő anyagi feltételeket is rendelkezésre kell bocsátani, mert anélkül az összes írásban vagy szóban kifejezésre juttatott legjobb szán-dék ellenére is olyan feszültségek támadnak, amilyenek jelenleg vannak.

SZÁNTÓ László:

A Fővárosi Tanácshoz tartozó közművek kérdésével kívánok foglalkozni. Mi, akik ezen a területen dolgozunk, azt szoktuk mondani, hogy egy városban az élet - különösen egy budapesti méretű városban - elképzelhetetlen egészséges vízellátás, megfelelő csatorná-zottság, biztonságos gázszolgáltatás, sőt ma már a nagy kényelmet biztosító távfűtés nélkül.

A közművek mindenekeelőtt arra hivatottak, hogy a lakosság alapvető igényeit kielé-gítsék, kényelmét szolgálják. Emellett a Főváros közműveinek egyre nagyobb szerep jut a településen belüli iparvállalatok kiszolgálása terén. Az utóbbi időben pedig a környezetvé-delmi tevékenység előmozdítása is feladatukká vált (például élővizek védelme, szennyviz-tisztítás).

A Főváros közművei - kivéve a Távfűtő Műveket - több mint 100 évesek. Ez alatt az idő alatt fejlődésük nem volt egyenletes. Többször megfeleltek róluk, fejlesztésük-ről nem gondoskodtak kellőképpen. Ez volt a sorsuk az 1945 utáni években is, amikor mint nem termelő vállalatok, háttérbe szorultak. Igaz az is, hogy e vállalatok berendezéseinek jelentős része a második világháború során tönkrement.

A Fővárosi Gázművek életében 1945 május 1-e nemcsak azért nagy esemény, mert ez volt az első szabad Május 1-e, hanem azért is, mert akkor szolgáltattak először újra gázt az Óbudai gyár környékén. A helyreállítás ennél a vállalatnál is viszonylag nagyon gyors ütemben folyt. A hároméves terv során mintegy 50 millió forintot fordítottak beruházásra, elsősorban az Óbudai Gázgyár bővítésére. Fokozatosan elérték, hogy napi mintegy 100 vagon szén felhasználásával, az akkor bekapcsolt gázfogyasztók igényeit ki tudták elégíteni. Idő-közben egy nagyon komoly megrázkódtatás érte a vállalatot azzal, hogy szétdarabolták (ez talán példa is az előadásban említett, túlzott iparosítás közben előfordult hibákra). Az Óbudai Gázgyárból - minisztériumi felügyelet alatt - a Gáz- és Kozsműveket hozták létre és fel-adatául mindenekeelőtt a kocszgyártást jelölték meg. Az ikerterméket, a gázt, a Fővárosi Tanács felügyelete alatt működő Gázszolgáltató Vállalat vette át. Mégpedig nagyon rossz minőségű gázt. A Művek a kocszgyártást helyezte előtérbe, ennek megfelelően választotta meg az alapanyagként felhasznált szenet, és ráadásul elhanyagolta a gáz tisztítását. Az eredmény nem maradt el. Egészen rövid idő elteltével, 85 ezer gázmérő óra állt le a Fővá-rospan. Ez önmagában nem lett volna nagy baj, hiszen méretlenül is lehet gázt szolgáltatni, de várható volt a különböző berendezések meghibásodása és veszélyben forgott a Főváros gázellátása. Történt ez akkor, amikor a gázkészülékeket javító részleget ugyancsak egy ön-álló vállalatot alakították, a Gázkészülékek Gyárárt. Ezzel elérték, hogy Budapesten üzemel-tetett több százezer gázkészülék javítását nem vállalta egyetlen szerv sem.

Szerencsére hamarosan felismerték az átszervezés hátrányait, az Óbudai Gázgyár visszakerült tanácsi felügyelet alá. Később, 1957-ben újra összevonták a Gáz- és Kozsmű-veket, a Gázszolgáltató Vállalattal és azóta ez a nagyon fontos közmű ellátja feladatát, kiszolgálja a Főváros lakosságát.